УДК 159.923.2

Сердюк Людмила Захарівна,
доктор психологічних наук,
доцент, завідувач кафедри психології
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

ОСОБИСТІСНИЙ МОДУС САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Анотація. *У статті розкриваються особливості особистісної організації та опосередкування самореалізації особистісними параметрами при різних рівнях інтегрального показника самоставлення. Виявлено, що реалізація особистісного потенціалу можлива за умови адекватного самоставлення, домагань та життєвої перспективи людини.*

Ключові слова: *самореалізація, самоставлення, домагання, життєва перспектива, самоорганізація.*

Сердюк Людмила Захаровна

ЛИЧНОСТНЫЙ МОДУС САМОРЕАЛИЗАЦИИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация. *В статье раскрываются особенности личностной организации и опосредованности самореализации личностными параметрами при разных уровнях интегрального показателя самоотношения. Выявлено, что реализация личностного потенциала возможна при условии адекватного самоотношения, притязаний и жизненной перспективы человека.*

Ключовые слова: *самореализация, самоотношения, притязания, жизненная перспектива, самоорганизация.*

Serdiuk Liudmyla Zaharovna

PERSONAL MODUS OF FUTURE SPECIALISTS' SELF-REALIZATION

Resume. *The paper discusses features of personality organization and interrelation between self-realization and personality dimensions at different levels of such an integral indicator as self-attitude. It was found out that realization of personality potential is possible on condition of adequate self-attitude, aspirations and life prospects of a person.*

Key words: *self-realization, self-attitude, aspirations, life prospects, self-organizing.*

Постановка проблеми

Вивчення проблем життєвого шляху особистості вказують на те, що найважливішою умовою розвитку і самореалізації особистості є її життєва перспектива як образ бажаного й усвідомлюваного можливого майбутнього життя. Життєва перспектива дає людині можливість організовувати власне життя, планувати та

реалізувати його (К. Абульханова-Славська), саме в суб'єктивній картині життєвого шляху віддзеркалюються етапи соціального й індивідуального розвитку особистості (Б. Ананьєв), специфічною рисою детермінації людського життя є зумовленість подій життя минулим і майбутнім, цілями й передбачуваними результатами життєдіяльності (О. Кронік).

Актуальність теми дослідження. У суб'єктивно перетвореній формі життєві стосунки існують як смислові структури особистості — сенс життя, цінності, мотиви та ін.[2; 4; 7] Тому перед психологією особистості постає завдання: розібратися, що в діяльності людини утворює суб'єктно-особистісний план, а що є функцією біологічного і соціального індивіда. Людина, як цілісна психологічна система, знаходиться не в протиставленні об'єктивному світу, а в єдності з ним, з тією його частиною, що має для неї значення, зміст, цінність. Отже, особистість студента, що включена до системи освітнього середовища, основною цінністю якого є, як відомо, саморозвиток та самореалізація, повністю залежить від цінностей соціальної спільності, з якою ідентифікує себе особистість.

Аналіз останніх публікацій

Зважаючи на те, що однією із найважливіших детермінант *саморозвитку і самореалізації* людини є її *ставлення до себе* (самоставлення), закономірно припустити, що реалізація особистісного потенціалу можлива лише за умови її адекватного самоставлення, домагань та життєвої перспективи людини.

Ми цілком поділяємо погляди представників школи Д. Узнадзе про те, що ставлення людини до себе визначається як установче утворення. У цій традиції концептуальна модель самоставлення як соціальної установки найдетальніше розроблена Н. Сарджвеладзе, який ввів «самоставлення» у науковий обіг як спеціальне поняття, класифікуючи його як підклас соціальної установки. Самоставлення — це ставлення суб'єкта потреби до ситуації її задоволення, що спрямоване на самого себе[5; 6].

Метою статті є обґрунтування та виявлення можливих варіантів взаємодії цілісної системи «особистість» із іншими її складовими: ставленням до довколишніх та самоставленням, прагненням до самореалізації, а також чинників переходу віртуальних станів, властивих цілісній системі «особистість – соціальне середовище», у реальну поведінку.

Виклад основного матеріалу

Для визначення ролі особистісної організації студентів у формуванні їхнього прагнення до самореалізації використовувалися тест-опитувальник самоставлення особистості В. Століна, С. Пантилєєва, самоактуалізаційний тест (САТ) Е. Шострома

---

[2] Леонтьев Д. А. Системно-смысловая природа и функции мотива / Д. А. Леонтьев // Вестник Московского ун-та. — 1993. — № 2. — С. 3–14. — (Серия 14 «Психология»).

[4] Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — СПб. : Питер Ком, 1998. — 688 с.

[7] Слободчиков В. И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: культурные модели школ. — М., 1997. — Вып. 7. — С. 177–184.

[5] Сарджвеладзе Н. И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой / Н. И. Сарджвеладзе. — Тбилиси : Мецниереба, 1989. — 206 с.

[6] Сарджвеладзе Н. И. Структура самоотношения личности и социогенные потребности / Н. И. Сарджвеладзе // Проблемы формирования социогенных потребностей. — Тбилиси : Мицниереба, 1974. — С. 103–107.

(адаптація Ю. Альошиної, Л. Гозмана, М. Загіки і М. Кроза), методика «Індекс життєвого стилю» (ІЖС) Г. Келлермана, Р. Плутчика, тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Дж. Крамбо, Л. Махоліка (адаптація Д. Леонтьєва). Загальна кількість досліджуваних склала 345 студентів кількох ВНЗ м. Києва.

Аналізуючи отримані показники, слід зазначити, що більшості з них характерний середній (50–74 балів) та високий рівень (більше за 74 бали). Дані наведені в табл. 1.

Хоча більшості досліджуваним характерні високі показники глобального самоставлення, проте структура самоставлення різниться вираженістю його компонентів, тобто його підтримка відбувається за рахунок різного співвідношення показників самоставлення. Значення показників «самоповаги» й «аутосимпатії» свідчать про здатність досліджуваних контролювати власне життя та бути самопослідовними, вони вірять у свої можливості та здібності, мають позитивну самооцінку і схвалюють себе в цілому. Разом з тим показники «очікування позитивного ставлення інших» мають низькі значення. Згідно з поглядами В. Століна, у нормально функціональній системі самоставлення зменшення якого-небудь емоційного компонента може бути зкомпенсовано збільшенням іншого компонента, щоб інтегральне самоставлення залишилося на високому рівні[9]. Тому самоставлення є відображенням інтегрованості та безконфліктності певної смислової структури. Під час формування адекватного ставлення до себе особистий досвід відіграє провідну роль у порівнянні із зовнішньою оцінкою. Проте висока адекватна зовнішня оцінка, у свою чергу, має також вплив на самооцінку.

Таблиця 1

Середньостатистичні показники самоставлення студентів

	Глобальне самоставлення	Самоповага	Аутосимпатія	Очікування позитивного ставлення інших	Самоінтерес	Самовпевненість	Очікування ставлення інших	Самоприйняття	Самопослідовність	Самозвинувачення	Самоінтерес	Саморозуміння
$\overline{X}$	75,2	60,8	60,9	54,6	74,1	56,9	57,7	68,2	57,5	52,2	65,4	58,6
Md	80,0	66,5	69,6	53,0	82,3	65,6	59,2	68,3	60,4	48,2	70,0	68,6
Mo	85,0	58,6[a]	70	72,3	92,3	65,6	80	70,6[a]	60,3	27,6	80,0	43,3
S_x	19,9	25,3	23,4	28,2	26,1	26,2	27,2	25,5	23,3	27,4	27,8	25,8

[9] Столин В. В. Самосознание личности / В. В. Столин. — М. : Изд-во МГУ, 1983. — 308 с.

Примітка: $\overline{X}$ — середнє значення; Md — медіана; Mo — мода; S_x — стандартне відхилення; а — є декілька мод, вказана найменша.

У студентів досить високими є показники «самоінтересу», що є показником інтересу до власних думок і почуттів та впевненості у своїй цікавості для інших. Високими показниками характеризуються шкали «самоприйняття», «самопослідовність» та «саморозуміння», що цілком можна вважати ознаками особистісної зрілості, здатності до самокерівництва власною діяльністю. Проте є також значна частка людей з низьким рівнем сформованості як глобального самоставлення, так і його складових. Ця частина осіб може мати певні труднощі в самодетермінації своєї діяльності, усвідомлення життєвих перспектив і власних можливостей.

Характеризуючи дані в табл. 2, слід зазначити, що приблизно 60% досліджуваних мають високий рівень глобального самоставлення. Середній рівень глобального самоставлення характерний для 30% (в середньому), що свідчить про досить високий рівень самоповаги та самоінтересу, задоволення власним «Я», своїми здібностями до навчання й опанування професії. Дещо нижчий рівень аутосимпатії, особливо на 1 курсі, є наслідком, мабуть, підвищеного рівня тривожності та невпевненості в собі, що можна пояснити адаптацією до навчання. Загалом достовірно змінюються із часом лише показники самоінтересу й очікування ставлення інших ($p < 0,001$).

Таблиця 2

Вираженість самоставлення студентів (у %) на різних курсах навчання

Рівень	Курс	Глобальне самоставлення	Самоповага	Аутосимпатія	Очікування позитивного ставлення інших	Самоінтерес
Високий	I	57	42	29	14	35
	IV,V	67	44	38	14	54
Середній	I	29	29	25	32	29
	IV,V	21	25	33	40	19
Низький	I	14	29	46	54	36
	IV,V	12	31	29	46	27

У самоставленні прослідкувується тенденція до заниження самоставлення за шкалами «очікуване ставлення інших», «саморозуміння» і «ставлення інших».

Аналізуючи взаємозв'язки показників самоставлення, ми виявили таке:

- глобальне самоставлення має високий зворотний кореляційний зв'язок зі ставленням до майбутнього (-0,90), до одногрупників (-0,68);
- самоповага корелює зі ставленням до майбутнього (-0,76), до поважних осіб (-0,64), до одногрупників (-0,67);
- аутосимпатія корелює зі ставленням до одногрупників (-0,74), пов'язане з почуттям провини (-0,76);

- самоінтерес корелює зі ставленням до майбутнього (-0,81), до одногрупників (-0,65);
- самоприйняття — зі ставленням до майбутнього (-0,89), до сексуальних взаємин (-0,80), ставленням до матері (-0,82);
- самопослідовність корелює зі ставленням до осіб протилежної статі (-0,62);
- самозвинувачення — зі ставленням до себе (0,82), до підлеглих (0,63), до поважних осіб (0,62), до минулого (0,70), до сім'ї (0,63), пов'язане з почуттям провини (0,86);
- самоінтерес корелює зі ставленням до майбутнього (-0,92), до одногрупників (-0,92);
- саморозуміння — зі ставленням до батька (-0,65), до майбутнього (-0,71), до сім'ї (-0,76), до одногрупників (-0,76).

Отже, в загальній структурі самоставлення на нього найбільший вплив має ставлення до майбутнього та до одногрупників, що, очевидно, характерно для студентського періоду життя.

Самоставлення як смислове утворення має для суб'єкта непорушну значущість. Усяка його зміна пов'язана з внутрішньоособистісними конфліктами, супроводжується переживанням загрози руйнування самоідентичності. Тому воно активно захищається, підтримується суб'єктом. Дослідження психологічної природи захисту самоставлення, виявлення чинників, які зумовлюють його стиль, виявлення особистих ресурсів, що дають змогу подолати захисні способи поведінки, є необхідною умовою вивчення закономірностей становлення зрілої особистості, здатної до самореалізації.

Для подальшого аналізу вибірка досліджуваних була розділена нами на три групи за рівнем вираженості інтегрального показника самоставлення.

Аналіз кореляційних зв'язків важливих механізмів психологічного захисту із показниками самоставлення при різних його рівнях свідчить про різні типи особистісної інтеграції.

При високих показниках самоставлення значущих зв'язків із психологічними захистами виявлено досить мало, причому це переважно обернені кореляційні зв'язки. Зокрема, самоповага на рівні $p < 0,001$ корелює із регресією (-0,25), очікування позитивного ставлення (0,22) та самоінтерес (-0,25), самоприйняття — із запереченням (0,23). Тобто самоставлення у цьому випадку не потребує особливої підтримки.

При середньому рівні вираженості показників самоставлення його рівень пов'язується із значно більшою кількістю психологічних захисних механізмів. Самоповага пов'язана із регресією (-0,26, $p < 0,001$); аутосимпатія — із широким спектром захисних механізмів — із регресією (-0,21, $p < 0,05$), заміщенням (-0,32, $p < 0,001$), інтелектуалізацією (-0,22, $p < 0,05$), реактивними утвореннями (0,26, $p < 0,001$); очікування позитивного ставлення інших — із компенсацією (-0,29, $p < 0,001$), проекцією (-0,21, $p < 0,05$), заміщенням (-0,27, $p < 0,001$), інтелектуалізацією (-0,22, $p < 0,05$); самоінтерес — із витісненням (-0,26, $p < 0,001$), регресією (-0,29, $p < 0,001$), заміщенням (-0,26, $p < 0,001$); самопослідовність (самокерівництво) — із регресією (-0,41, $p < 0,001$) та інтелектуалізацією (0,26, $p < 0,001$); самозвину-

вачення завдяки позитивним кореляційним зв'язкам — із компенсацією (0,4, $p < 0,001$) та заміщенням (0,26, $p<0,001$), також із компенсацією пов'язане саморозуміння (-0,37, $p < 0,001$).

Низький рівень самоставлення підтримується роботою таких механізмів захисту ($p < 0,001$): самоповага пов'язана із регресією (-0,76) та заміщенням (-0,32); очікування позитивного ставлення інших — із компенсацією (-0,29) та заміщенням (-0,32); самоінтерес — із компенсацією (0,33) та інтелектуалізацією (0,32). Для підвищення самоінтересу важливо включати в роботу зазначені механізми. Самопослідовність пов'язана із регресією (-0,49) та заміщенням (-0,5); самозвинувачення — із запереченням (0,32), витісненням (0,53), заміщенням (0,36); саморозуміння — із регресією (-0,51), проекцією (-0,35) та реактивними утвореннями (-0,29). Отже, бачимо, що «внесок» у *низький рівень самоставлення* особистості роблять переважно механізми регресії, витіснення, проекції, реактивні утворення, що може викликати спрощеність схем поведінки, зниження домагань, цілей, наполегливості, або й виникнення байдужості. Позитивне значення *для підвищення рівня самоставлення* має, як виявлено, компенсація та інтелектуалізація.

Враховуючи те, що позитивне ставлення людини до себе розглядається як умова, що сприяє самореалізації, негативне — умова, що перешкоджає самореалізації, й конфліктне — умова, що одночасно і сприяє, і перешкоджає самореалізації[8], ми проаналізували кореляційні зв'язки показників самоставлення із показниками самоактуалізаційного теста.

При високому рівні самоставлення такі його характеристики, як: самоповага, аутосимпатія, самоприйняття — пов'язані значущими (на рівні $p < 0,001$) позитивними кореляційними зв'язками із такими шкалами самоактуалізаційного теста:

- «компетентність в часі» (здатність сприймати життя цілісно) — коефіцієнти становлять (0,28; 0,24; 0,37);
- «підтримка» (0,25) — свідчить про відносну незалежність людей із високими показниками самоставлення у своїх вчинках, прагненні керуватися в житті власними цілями і принципами;
- «ціннісних орієнтацій» (0,28; 0,34) — досліджувані поділяють цінності, характерні для самоактуалізуючої особистості;
- «сензитивності до себе» (0,26) — визначається, якою мірою усвідомлюються і рефлектуються власні потреби і почуття;
- «прийняття агресії» (0,28) і «контактності» (0,28) — означає здатність людини приймати свою дратівливість, гнів і агресивність як звичайний прояв людської природи і характеризує здатність до швидкого встановлення контактів з іншими людьми.

При середньому рівні самоставлення виявлено такі взаємозв'язки показників:

- як і в попередньому випадку, самоповага й аутосимпатія пов'язані позитивними кореляційними зв'язками (0,44; 0,5) із компетентністю в часі, однак в цьому випадку також із останньою характеристикою пов'язане (0,26) очікування позитивного ставлення інших, тобто для підтримки належного рівня самоповаги важливі

---

[8] Степин В. С. Самоорганизация и наука: опыт философского осмысления / В. С. Степин, В. И. Аршинов. — М. : Мысль, 1994. — 322 с.

зовнішні оцінки довколишніх; крім того, компетентність в часі негативно пов'язана (-0,34) із самозвинуваченням;

- самоприйняття позитивно пов'язане (0,26) із шкалою підтримки;
- самоповага і самоприйняття позитивно пов'язані (0,28; 0,35) із шкалою ціннісних орієнтацій, тобто досліджувані також поділяють цінності саморозвитку;
- аутосимпатія та самоприйняття позитивно пов'язані (0,23) із гнучкістю поведінки, яка негативно пов'язана (-0,27) із інтегральною шкалою самоставлення;
- самоприйняття досить сильно пов'язане (0,49) із шкалою спонтанності, що може призводити до не цілком виваженої поведінки;
- самоінтерес пов'язаний із шкалою уявлень про природу людини (0,25);
- прийняття агресії пов'язане із аутосимпатією (-0,23) та самозвинуваченням (0,32); контактність — із аутосимпатією (-0,24), що може сприяти роботі компенсаторних механізмів і виникненню почуття вини, підтвердженням чого може бути пояснення зв'язків із креативністю очікування позитивного ставлення (-0,2) та самозвинувачення (0,27).

При низькому рівні самоставлення виявлено такі кореляційні зв'язки:

- компетентність в часі з аутосимпатією (0,22) та очікуванням позитивного ставлення (0,32);
- підтримки із самоповагою (-0,42), самоінтересом (-0,23);
- ціннісні орієнтації із самоповагою (0,31), очікуванням позитивного ставлення (0,35);
- сенситивність до себе із аутосимпатією (-0,28), очікуванням позитивного ставлення (0,4), самоприйняття (-0,35);
- уявлення про природу людини із самоприйняттям (-0,45);
- синергії, що означає здатність людини до цілісного сприйняття світу, із самоповагою (0,29), самопослідовністю (0,23), самозвинуваченням (-0,42);
- пізнавальні потреби із очікуванням позитивного ставлення інших (0,43), самоприйняттям (0,24), саморозумінням (0,28);
- креативність — із самоповагою (0,41), очікуванням позитивного ставлення інших (0,24), саморозумінням (0,35).

Очевидно, що вагоме значення в підтримці високого рівня самоставлення належить внутрішнім ресурсам особистості, наявності цінностей самореалізації, оптимальній міжособистісній взаємодії, цілісному самосприйняттю та сприйняттю цілісності життєвого шляху, здатності до рефлексії та синергії.

У зв'язку із кардинальними трансформаціями, що відбуваються в сучасному світі — плинністю та мінливістю цінностей і норм, що супроводжують соціальні зміни, невизначеністю, характерною рисою якої є те, що причинно-наслідкові зв'язки не завжди дають можливість прогнозувати поведінку людини[1; 3], — актуальності набувають питання співвідношення різних тенденцій і різних аспектів самоставлення, її когнітивного і емоційного компонентів із смисложиттєвими орієнтаціями.

---

[1] Андреева Г. М. Психология социального познания / Г. М. Андреева. — М. : Аспект Пресс, 2000. — 288 с.
[3] Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – 3-е изд. — СПб. : Питер, 2008. — 352 с.

У будь-якому випадку зміна цінностей і норм призводить до перегляду цілей і змісту життєвого шляху людини, спрямованості й результату її самореалізації. Це, безумовно, позначається на цілісності уявлень про себе та інших, викликає необхідність перебудови і трансформації цих уявлень, включаючи компенсаторні й адаптивні механізми захисту самоставлення, що сприяють збереженню її цілісності та здоланню негативних впливів середовища.

Внесення в аналіз процесу розвитку самоставлення принципів холізму і самоорганізації дає можливість зробити висновок не тільки про важливість вироблення активної особистісної позиції, а й необхідності поєднання індивідуальних особливостей людини з нормативністю і цінностями, прийнятими в суспільстві.

Аналіз відмінностей смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) при різних рівнях самоставлення показує, що при високій інтегральній оцінці самоставлення наявні значущі позитивні кореляційні зв'язки ($p < 0,001$) з усіма шкалами теста СЖО. Зокрема, високі показники самоповаги та самовпевненості пов'язані із наявністю перспективних цілей життя (0,35), емоційною насиченістю процесу життя (0,34), достатньою свободою вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і уявленнями про його смисл (0,25), переконання в тому, що людині підвладний контроль свого життя, а вона може вільно приймати рішення і втілювати їх у життя (0,35). А при низькому рівні інтегральної оцінки самоставлення характерні досить сильні позитивні взаємозв'язки показників усіх шкал теста смисложиттєвих орієнтацій із шкалами самоповаги й очікування позитивного ставлення інших.

Висновки

Порівняльний аналіз результатів дослідження за методикою В. Століна, С. Пантилєєва свідчить про те, що система уявлень особистості про себе імпліцитно прагне до підтримки цілісності та гармонійності свого змісту, що знаходить підтвердження в працях багатьох учених, насамперед Е. Еріксона[10]. Тому, як було показано вище, при високих показниках самоставлення існують досить тісні та стійкі взаємозв'язки між окремими параметрами системи ставлень особистості, її цілісністю та повнотою, які адекватно поєднуються з більш високим ступенем усвідомленості себе та прагненням будувати плани на майбутнє, наявністю цілей у майбутньому, здатністю визначати шлях саморозвитку. При низьких показниках усвідомленості і диференційованості уявлень про себе виникає тенденція до заниженої самооцінки, самозвинувачення, непослідовності планування і непевності стосовно свого майбутнього.

На основі отриманих результатів можна виділити декілька особливостей опосередкування процесів самодетермінації особистісними параметрами: у розвитку холістичних тенденцій самоставлення особистості можна виділити два рівні, які, у свою чергу, опосередковують мотиваційні стратегії особистості, самоорганізацію її учіння та самоздійснення.

Перший рівень опосередкований ціннісними й індивідуальними трансляторами, дія стабілізаційних тенденцій у цьому випадку спрямована на самореалізацію особис-

[10] Эриксон Э. Идентичность : юность и кризис / Э. Эриксон. – 2-е изд. — М. : Флинта, 2006. — 352 с.

тості, бачення смислу власного життя в саморозвитку, усвідомленні своєї самобутності, унікальності та цінності для довколишніх.

Другий рівень спрямований на суб'єктивне відчуття психологічного благополуччя особистості та підтримку психічного здоров'я, активізує її синергетичний потенціал, пов'язаний із загальними закономірностями психічного життя.

Перспективи та напрями подальших досліджень

Подальші перспективи досліджень проблеми особистісних основ самореалізації особистості полягають у більш детальному розкритті засад розвитку ресурсів самореалізації та вивчення цієї проблеми на інших вікових категоріях, зокрема у дорослих осіб.

Список використаних джерел

1. Андреева Г. М. Психология социального познания / Г. М. Андреева. — М. : Аспект Пресс, 2000. — 288 с.
2. Леонтьев Д. А. Системно-смысловая природа и функции мотива / Д. А. Леонтьев // Вестник Московского ун-та. — 1993. — № 2. — С. 3–14. — (Серия 14 «Психология»).
3. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – 3-е изд. — СПб. : Питер, 2008. — 352 с.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — СПб. : Питер Ком, 1998. — 688 с.
5. Сарджвеладзе Н. И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой / Н. И. Сарджвеладзе. — Тбилиси : Мецниереба, 1989. — 206 с.
6. Сарджвеладзе Н. И. Структура самоотношения личности и социогенные потребности / Н. И. Сарджвеладзе // Проблемы формирования социогенных потребностей. — Тбилиси : Мицниереба, 1974. — С. 103–107.
7. Слободчиков В. И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: культурные модели школ. — М., 1997. — Вып. 7. — С. 177–184.
8. Степин В. С. Самоорганизация и наука: опыт философского осмысления / В. С. Степин, В. И. Аршинов. — М. : Мысль, 1994. — 322 с.
9. Столин, В. В. Самосознание личности / В. В. Столин. — М. : Изд-во МГУ, 1983. — 308 с.
10. Эриксон Э. Идентичность : юность и кризис / Э. Эриксон. – 2-е изд. — М. : Флинта, 2006. — 352 с.

PERSONAL MODUS OF FUTURE SPECIALISTS' SELF-REALIZATION

The paper discusses features of personality organization and interrelation between self-realization and personality dimensions at different levels of such an integral

indicator as self-attitude. It was found out that realization of personality potential is possible on condition of adequate self-attitude, aspirations and life prospects of a person.

The aim of the paper is substantiate and reveal possible variants of interaction of a holistic «personality» system with its other components: attitude toward others and self-estimation, a desire for self-fulfillment and factors that help to transit virtual states inherent in an integrated system «personality — social environment» into actual behavior.

The obtained results allow us to determine several features of mediation between self-determining processes and personal characteristics.

A negative self-attitude and high-level of expectations of positive attitudes from others together with negativism towards others, which manifests itself in psychological defense mechanisms such as projection, denial or reaction formations, leads to several options, depending on the severity of characteristics.

It is possible to distinguish two levels in the personality holistic self-development, which in turn mediate personal motivational strategies, self-organization for learning and self-realization.

The first level is mediated by value and individual translators; influence of stabilization tendencies in this case is focused on personal fulfillment, on a vision of the own life sense in self-development, on awareness of own identity, uniqueness and value to others.

The second level is aimed at a subjective sense of person's psychological well-being and at support of mental health; it activates synergistic potential, associated with the general laws of psychological life.